

Za predstavniki dom (pa tudi za sedanje zbornice) je nujno označevanje kandidatov s političnim programom oz. stranko. Ob tem naj rečem, da me ne bi prav nič motilo, če bi bili volilni rezultati na različnih ravneh (občina, republika, federacija) različni: nemara bodo ljudje zvezno predstavništvo zaupali komunistom, občinsko pa npr. Zelenim. Uspešnost kandidatov oz. izbrana večina bo odvisna tudi od volilne strategije organizacij. Recimo, da se SKSG ali SKZ ne bosta pretirano potegovali za beograjske sedeže – kar pa je lahko z nacionalnega vidika tudi narobe... V zvezi s slavnim načelom »en človek, en glas«, ki je sicer splošno sprejemljivo demokratično načelo, naj rečem, da lahko velja samo za republiško raven, pa še tu bo treba najti posebne rešitve za manjšine. Jasno je, da bo naše politično življenje odvisno od tega, ali bo uspela teza, da je primarni politični prostor vsakega jugoslovanskega državljana njegova nacija oz. republika. V nasprotnem primeru se bo okrepilo že danes zaznavno gibanje za odcepitev.

Ad 3. Štiridesetletna vladavina komunistov je imela za posledico tudi okoliščino, da so v partijske vrste vstopali normalno ambiciozni ljudje, ki s partijskim programom sicer niso soglašali, so pa v partijskem članstvu videli orodje za strokovno, profesionalno... preživetje. (Ob tem je treba upoštevati, da so bili mnogi normalno ambiciozni državljeni zaradi sistema, kakršen je bil, v svojih ambicijah tudi zavrti; da so bili moralno in ideološko preveč skrupulozni, da bi vstopili v partijo; mnogi pa so se iz države preprosto izselili, ker se niso želeli podvreči takšnim kadrovskim kriterijem!) Hočem reči, da partija zaradi svojih splošnih družbenih in državnih pooblastil v svojem »rezervoarju« nima le ideoloških gorečnejšev in stremuhov, ampak tudi številne (strokovno, človeško...) povsem neoporečne ljudi, ki so zasedli številne vodilne položaje. Ta okoliščina je ena tistih, ki ji je treba v neposredni prihodnosti posvetiti veliko pozornost. Z drugimi besedami: partija nima le slabih, ampak ima tudi dobre kadre; in zoper njih ne kaže nastopati s strankarskimi merili. Še drugače povedano: utegne se zgoditi, da bo (vsaj v kratkoročnem obdobju) drugim, nekomunističnim strankam ustreznih kadrov celo primanjkovalo, oz. da bodo iz strankarskih strasti predlagali »zasilne« kandidate, katerih vrlina bo predvsem ta, da niso v partiji. To je ena od nevarnosti, zaradi katerih sklepam, da bi moral prehod iz monizma v pluralizem biti mehak!

DRAGO ZAJC

Pomen volitev za »razodtujitev« socialistične politične sfere

Vprašanje volitev in volilnega sistema je v vseh »realnih« socialističnih družbah temeljno vprašanje njihovega razvoja in ne le vprašanje nekakšne prenove političnega sistema. Še posebej pri nas, kjer gre za »realno« socialistično samoupravno družbo, se pojavlja v izostreni obliki, ker se glede na pričakovanja in deklarirane cilje sistema pojavljajo velikanske razlike med dejanskim in politično načrtanim družbenim razvojem. Samoupravljanje kot globalni družbeni projekt v predvideni obliki (očiščeno »sebičnih« ekonomskih interesov in konkurence) ni niti moglo

zaživeti v temeljni ravnini, sploh pa se ni moglo razširiti na višje ravni politične organizacije družbe. Politična sfera – gledano z vidika samega samoupravnega projekta – ni bila nikoli podružbljena, ker se je vseskozi konstituirala na osnovi moči in prevlade. V procesih političnega konstruiranja in uresničevanja samoupravnega družbenega modela, ki naj bi dokončno zagotovil vpliv samoupravljalcev na vse odločitve, je bilo vseskozi prisotno natančno razlikovanje med »bazo« in »nadgradnjo«, le da so bili pravi vzvodi različnih političnih posredovanj zakriti in neformalni, obstoj tako imenovanih »paralelnih« sistemov pa tako rekoč tajen.

Močno avtonomen in avtoritaren položaj politične sfere v družbi kot celoti je imel seveda popolnoma drugačne posledice od zaželenih. Odtujitev, ki naj bi bila poseben pojav razrednih družb, se je v svojem posebnem političnem vidiku ohranjala in poglobljala sorazmerno s fetišizacijo vsega političnoideološkega in močjo vrhovnih političnih funkcij. Prevlada politične (državne) sfere nad proizvodjalno (civilno) sfero pa se seveda ni vzdrževala samo z monopolom birokracije nad vsemi pomembnimi »sistemskimi« spremembami (npr. »tozdiranje« gospodarstva, usmerjeno izobraževanje, celodnevna šola, delegatski sistem itd.) ter drugimi odločitvami (o naložbah, načrtovanju itd.), ampak še posebej in najprej z monopolom nad kadrovsko politiko ter nad izbirom predstavnikov ljudstva v predstavniška telesa. Nobena demokracija (če jih je več), zlasti pa ne samoupravna demokracija, ni združljiva s prakso določanja števila kandidatov in njihovega postavljanja od zgoraj, njihove vnaprejšnje selekcije glede na raven odločanja, na kateri naj bi delovali (posredne volitve), ali celo s prakso samoimenovanja in kroženja istih kadrov na višjih politično-predstavniških funkcijah.

Volilni sistem, ukrojen po meri delegatskega sistema, nujno nosi vse njegove pomanjkljivosti in jih celo povečuje. Pretirana institucionalizacija oz. »institucionalni gigantizem« (Županov) se po mnenju nekaterih avtorjev ni pojavil slučajno ali zaradi organizacijskega neznanja (Vidojević), ampak objektivno omogoča, da se skozenj z izredno lahkoto izražajo interesi politične birokracije – nepreglednost različnih tokov interesov ter nejasne (prekrivajoče se) pristojnosti različnih organov in ravni odločanja terjajo neprestano posredovanje politično-birokratskega sloja. Volitve, ki naj bi zaradi čim večje neposrednosti zagotovile zastopanost različnih interesov glede na področje dejavnosti, bivalno okolje ter družbenopolitično organiziranost, so prej prispevale k vsesplošni nezainteresiranosti in neodgovornosti delegatov volilcem ter k njihovem povezovanju z izvršnimi organi in političnimi koordinacijami. K temu ni pripomogla zgolj nelogična posrednost volitev, ampak zlasti pomanjkanje možnosti za vključevanje novih zvez in gibanj, ki bi na nacionalnih volitvah nastopala samostojno (ne le znotraj etabliranih DPO kot njeni sestavni deli brez ostanka) in s posebnimi programi. Enakopravne možnosti za njihovo sodelovanje v prenovljenem političnem življenju (ki ga napoveduje tudi amandma VIII a v predlogu nove slovenske ustave) izhajajo iz njihove avtonomnosti. To pa terja spremembo ali dopolnitev volilnega sistema s proporcionalnim načelom. Z uporabo tega načela naj bi zagotovili, da bi eden od obstoječih skupščinskih zborov (v sedanji ustavni fazi naj bi bil to DPZ) omogočil izražanje in konkurenco vseh različnih pogledov na skupne interese Slovencev oz. državljanov Slovenije ter preverjanje, katerim usmeritvam gre »plebiscitarna« podpora množic, kjer pa je mogoče priti do rešitev le na osnovi upoštevanja dejanskega pluralizma.

Brez preboja na tej točki, da se lahko volilci svobodno izrekajo za kandidate in tehtajo programe posameznih organizacij, le-te pa dobijo toliko mest v zboru, kolikor glasov na volitvah, je zaman govoriti o uveljavljanju pluralizma v Sloveniji.

Takšno konstituiranje in delovanje enega zbora bi bilo nedvomno koristno za učinkovitost celotne skupščine, ker bi povečalo odgovornost izvoljenih ter bistveno zmanjšalo prevlado izvršilnih organov, proti kateri doslej niso pomagala nikakršna zdravila. Ker bodo novi politični subjekti tudi nujno morali nositi večjo odgovornost za svoje predloge kot dosedanji, niso docela jasni razlogi različnih poskusov, da bi to priložnost zaobšli. Ta nevarnost je npr. v predlogih, da bi za splošni zbor razglasili zbor občin (ki se voli po večinskem načelu), oz. naj bi občane pravzaprav razumeli kar kot državljane, ali v navidez nedolžnih razmišljanjih, da bo strankarska obarvanost značilna za vse zборе itd.

Pri nas je desetletja prevladovala čudna praksa, v kateri je bil referendum kot temeljni sestavni del neposredne demokracije namenjen le za sprejemanje samopriskupstev (pa še v tem primeru se je občane, ki so tako zavrnilo samopriskupstvo, pošiljalo v »prvi razred demokracije«). Referendum se nikakor ni mogel uporabiti kot sredstvo za preverjanje kakršnekoli odločitve ali celo za sprejemanje ustavnih sprememb. Če je odnos do referenduma, kakršen je prevladoval še do nedavnega, lahko nekakšna podlaga za oceno možnosti celovitega uveljavljanja pluralizma v skupščinskem življenju, potem bi lahko rekli, da so njegove možnosti zelo majhne. Vendar kaže, da bi se zaradi vsesplošne krize in pritiskov javnosti, da se omogočijo takšne volitve za en zbor po proporcionalnem načelu, temu težko odrekli brez hudih posledic. V tem primeru bi politični pluralizem ostal le okrasek – morda namenjen za zbiranje politične podpore v posebej določenih fazah političnega procesa ali v okoliščinah hujših »zunanjih« pritiskov. Takšen volilni sistem, ki ne bi omogočal proste izbire med kandidati ter proporcionalnega načela, bi utegnil še bolj utrditi prevlado politične sfere in poglobiti razliko med njo in družbo. Predvsem pa bi ohranjal podlago za različne oblike nelegitimne in neformalne oblasti, ki je veliko močnejša od tiste v samem političnem sistemu.